

УДК 811.112.2'367.624 (436)

Туришева О.О., Лазебна О.А.

ПРИСЛІВНИКИ ОЦІНКИ У СПОЛУЧЕННІ З ДІЄСЛОВОМ FINDEN У СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ НІМЕЧЧИНИ ТА АВСТРІЇ

Статтю присвячено дослідженню прислівників оцінки у сполученні з дієсловом finden на матеріалі німецької та австрійської художньої прози та періодики. Зіставний аналіз вказує на існування відмінностей у сполучуваності та, як наслідок, у функціонуванні досліджуваних прислівників оцінки в німецькій мові Німеччини та Австрії.

Ключові слова: оцінка, прислівники оцінки, семантика.

Лазебная Е.А., Турышева О.О. Наречия оценки в сочетании с глаголом finden в современном немецком языке Германии и Австрии. Статья посвящена исследованию наречий оценки в сочетании с глаголом finden на материале немецкой и австрийской художественной прозы и периодики. Сопоставительный анализ указывает на существование различий в сочетаемости и, как следствие, в функционировании исследуемых наречий оценки в немецком языке Германии и Австрии.

Ключевые слова: оценка, наречия оценки, семантика.

Lazebna O.A., Turyshcheva O.O. Adverbs of assessment in combination with the verb finden in modern German of Germany and Austria. The article focuses on the study of the adverbs of assessment in combination with the verb finden based on the German and Austrian fiction and periodicals. The comparative analysis points at the distinctions of their combination and functioning in German of Germany and Austria

Key words: an assessment, adverbs of assessment, semantics.

Багато лінгвістів ставили перед собою завдання намітити орієнтири та напрямки у вирішенні глобального питання – визначенні статусу німецької мови Австрії на основі виявленні відмінностей між нею та німецькою мовою Німеччини. Так, протягом тривалого часу це питання цікавило таких дослідників як: А.І. Домашнев, Л.Б. Копчук, Е. Г. Різель, І.Г. Ольшанський, А.І. Атарщикова, О.Я. Остапович, Т.С. Строкіна, Г. Леві, У. Аммон, П. Візінгер, М. Клайн, Я. Ебнер, Г. Мозер, Р. Мур, Г. Мьокер, Г. Льофлер, Ю. Рансмайр, І. Райффенштайн, В. Поллак, П. фон Поленц, Р. Шродт, Е. Брукмюллер, М. Бюркле, К. Ф. Храуда, Р. Водак, Х. Д. Поль, Г. Шойрінгер. Актуальність теми підтверджується антропологічною направленістю

дослідження, а також відсутністю праць, присвячених аналізу оцінних висловлень, що містять прислівники оцінки, вживані з дієсловами, продукованих суб'єктами оцінки-представниками певних соціальних груп німецького та австрійського лінгвосоціумів, а також авторами як суб'єктами оцінних суджень.

Мета дослідження полягає у виявленні подібностей і/або розбіжностей у вживанні (діє)прислівників позитивної / негативної оцінки у сполученні з дієсловом *finden* мовцями Німеччини та Австрії в соціолінгвістичному аспекті у сучасній німецькій мові Німеччини та Австрії. Основними завданнями представленої статті є: інвентаризація (діє)прислівників оцінки, виявлених у текстовому матеріалі у сполученні з дієсловом *finden* та аналіз їх лексичних складів в соціолінгвістичному аспекті. Відповідно до поставлених завдань аналіз (діє)прислівників оцінки проводився на матеріалі німецької та австрійської художньої прози та періодики.

Систематизація та інвентаризація (діє)прислівників оцінки здійснювалась за оцінною шкалою. У психолінгвістичних дослідженнях оцінна шкала складається із семи елементів, що відповідає деякій психологічній реальності: дуже добре – добре – досить добре – середньо (нейтрально) – досить погано – погано – дуже погано [3, 31]. Проте, в рамках даного дослідження 7-елементна оцінна шкала не могла бути застосована, оскільки вживаність (діє)прислівників оцінки у сполученні з дієсловами варіюється в кожному окремому художньому творі в достатньо широкому діапазоні: від одного – або навіть жодного (!) до 3-5 на 10 сторінок тексту. Тому за основу взята шкала оцінної ситуації, репрезентованої (діє)прислівниками оцінки у сполученні з дієсловами, яка складається з двох елементів, тобто, має лише позитивну та негативну зони у вигляді оцінок "добре" / "погано".

Варто зазначити, що стаття презентує аналіз лише тих (діє)прислівників оцінки у сполученні з дієсловом *finden*, якщо суб'єктну позицію при дієслові.

О.М. Вольф зазначає, що "у діалозі – "суперечці щодо оцінок" – дієслово "думки" підкреслює, що висловлення

відображає точку зору мовця та може припускати інші думки" [1, 101]. Дієслово "вважати, знаходити" дослідниця називає дієсловом "думки". Так, у розмові зі своїм чоловіком домогосподарка Карен висловлює свою точку зору з приводу ідеї щодо майбутнього відпочинку та припускає повністю протилежну думку свого чоловіка Вольфа щодо цього:

Ich fand es völlig falsch, was du vorhattest. Und du fandest es richtig [10, 258].

У наступному діалозі дієслово finden слугує для того, щоб підкреслити, що оцінка представлена як індивідуальна думка, а не як "положення речей" (яке мається на увазі, якщо відсутня вказівка на суб'єкт). Ілокутивна мета включення такого дієслова – пом'якшення категоричності висловлення шляхом введення в нього суб'єктивності [1, 100]. Ознака при дієслові finden виступає як суб'єктивна, пор.:

Er fand unsere Nachbarn unmenschlich und unsere Bekannten und Verwandten unmenschlich, und die Mütter meiner Freundinnen fand er am unmenschlichsten [11, 160] (адже нам невідомий той факт, чи є ці люди насправді "нелюдями"). Продовження цієї розмови:

"Fand er auch mich unmenschlich?", fragte Lisa [11, 160].

Nein, dich fand er süß. Dich nannte er meine kleine Mikrobe [11, 161].

За результатами інвентаризації та аналізу лексичного складу (діє)прислівників позитивної / негативної оцінки у сполученні з дієсловом finden, виявленого за вибірками з німецьких художніх творів та періодичних видань, констатуємо превалювання у кількісному показнику (діє)прислівників **негативної** оцінки (39 одиниць):

abgelutscht, abstoßend, zu aggressiv, befremdlich, beunruhigend, bieder, blödsinnig, eitel, ekelhaft, entsetzlich, völlig falsch, gewöhnlich, grauenhaft, irritierend, krank, lächerlich, langweilig, echt russisch, schlecht, nicht so schön, seltsam, eher spießig, ziemlich stypide, suspekt, ein bisschen zu teuer, nicht toll, unangenehm, unappetitlich, unglücklich, unheimlich, völlig uninteressant, unmenschlich (am unmenschlichsten), völlig unmöglich,

unsympatisch, verblüffend, verkehrt, verrückt, winzig, nicht mehr witzig.

Лексичний склад (діє)прислівників **позитивної** оцінки налічує 36 одиниць:

akzeptabel, erfrischend, amerikanisch, amüsan, angenehm, anständig, attraktiv, aufregend, aushaltbar, außerordentlich, cool, entzückend, geil, recht gemütlich, so großartig, gut (sehr gut, echt gut), hübsch, interessant, jung, klasse, kokett, so köstlich, lächerlich, ausgesprochen mutig, nett, richtig, romantisch (fast romantisch), saugeil, total schick, schön, nicht so schlimm, sinnvoll, süß, ganz toll (einfach toll), vernünftig, verständlich, wunderschön.

Згідно попередніх даних аналізу лексичного масиву (діє)прислівникових оцінних одиниць, вживаних з дієсловом *finden*, констатуємо вживання прислівника оцінки *gut* наступними соціальними групами: "Інтелігенція", "Державні службовці / керівники різних рівнів", "Офісні працівники" та "Діти / підлітки".

Так, приклад вживання прислівника позитивної оцінки *gut* знаходимо в інтерв'ю журналіста німецького журналу "Spiegel" з Доріс Шрьодер-Кьопф, дружиною экс-канцлера Німеччини Герхарда Шрьодера, яка віднесена нами до соціальної групи "Державні службовці / керівники різних рівнів", оскільки вона є головою комісії з питань інтеграції в Нижній Саксонії:

Ich hab ihn nicht gefragt, ob er das gut findet [6, 36].

Проілюструємо приклад вживання вищезазначеного прислівника представником соціальної групи "Працівники сфери торгівлі та послуг":

Ich fand bisher jeden Punkt meines Lebens sinnvoll und gut [5, 60].

У вокабулярі поліцейського теж присутній зазначений вище прислівник оцінки у сполученні з дієсловом *finden*:

Und das fand ich gut, echt gut [13, 247].

Так, соціальна група "Інтелігенція" вирізняється вживанням у своєму діалогічному мовленні оцінних висловлень, репрезентованих (діє)прислівниками негативної оцінки, які кількісно значно перевищують лексичний склад прислівників позитивної оцінки.

Цікавими, на наш погляд, є приклади вживання прислівників *amerikanisch* та *russisch* у сполученні з дієсловом *finden*, яке "вводить у висловлення експліцитну суб'єктивність, вказуючи на присутність оцінного суб'єкта та представляючи оцінку як ту, яка відноситься до його концептуального світу" [1, 97]. Вказані лексеми є дескриптивними словами, проте в певних контекстах можуть мати оцінний смисл, тобто це слова, які позбавлені оцінного значення, але які набувають його в контексті:

Die findet der hauptberufliche TV-Produzent erfrischend amerikanisch, weil sie nicht generalstabsmäßig durchgeplant ist [5, 60].

Julia klatschte in die Hände, denn sie fand diesen Auftritt von Jobst "echt russisch", und es war nicht auszuschließen, daß Jobst genau deshalb, nämlich weil er selbst mitgerissen war, plötzlich dieses Geld hervorgekramt hatte [12, 230].

Як підтверджують дані фактичного матеріалу, лексичний склад оцінних лексем у сполученні з дієсловом *finden*, вжиті представниками соціальної групи "Державні службовці/керівники різних рівнів" на матеріалі німецької мови Німеччини, налічує наступні одиниці, серед яких зі знаком "+": *akzeptabel*, *cool*, *so großartig*, *gut* (*echt gut*), *richtig*, *vernünftig*; зі знаком "-": *abstoßend*, *unangenehm*, *unglücklich*, *nicht mehr witzig*.

Висловлення офісних працівників, що містять оцінний компонент, досить різноманітні. Оцінну сему зі знаком "+" як один із елементів свого значення мають наступні прислівники оцінки: *amüsant*, *anständig*, *attraktiv*, *außerordentlich*, *recht gemütlich*, *gut*, *romantisch* (*fast romantisch*), *schön*, *süß*; серед (діє)прислівників негативної оцінки нами зафіксовані наступні одиниці: *ekelhaft*, *eher spießig*, *suspekt*, *unheimlich*, *unmenschlich* (*am unmenschlichsten*), *verkehrt*, *verrückt*.

Наведемо декілька прикладів вживань вказаних прислівників оцінки у сполученні з дієсловом *finden*:

Das erste Auge hat er mit dem Laser gemacht, ich war nur lokal betäubt und habe mein verbranntes Fleisch gerochen, das fand ich ekelhaft [5, 84].

Manchmal finde ich es richtig unheimlich [11, 89].

Слід відмітити, що суб'єкти оцінки, експліковані у ролі мовців-представників соціальної групи "Працівники сфери торгівлі та послуг", у ситуаціях невимушеної бесіди вдвічі більше використовують (діє)прислівників позитивної оцінки у сполученні з дієсловом *finden*, аніж (діє)прислівників негативної оцінки.

Безробітні / домогосподарки на відміну від робітників / ремісників та представників соціальної групи "Діти / підлітки (учні шкіл)" більш розкуті у винесенні свого оцінного ставлення до явищ дійсності, що проявляється у більшій варіативності оцінних одиниць в цілому та лексем негативної оцінки зокрема.

Так, у наступному висловленні при змалюванні критичного ставлення своєї подруги до навколишньої дійсності вживання студентом прислівника *winzig* є цілком виправданим:

Das Bamberger Rauchbier haßte sie, den Rhein fand sie winzig, in Nürnberg waren die Würste zu klein, um sie zu häuten [12, 154].

На матеріалі сучасної німецької мови Австрії було виявлено вживання 57 різних (діє)прислівників оцінки з дієсловом *finden*: *abwechslungsreich, albern, anregend, beäntigend, bedauerlich, bedenkenswert, begreiflich, bemerkenswert, besser, blöde, dämlich, drollig, düster, eigenartig, einschläfernd, empörend, feucht, gefährlich, grün, gut, hart, herzlich, hochunnötig, klein, komisch, leichter, lustig, merkwürdig, nachahmenswert, nicht nett, okay, radical overacted, platt, praktisch, reizvoll, schäbig, scheiße, nicht so schlecht, schlimm, sinnlos, spannend (am spannendsten), spooky, stark, sterbend, super, theatralisch, traurig, übel, übertrieben, undankbar, ungemütlich, ungenügend, ungerecht, ungut, unsuper, verarscht, wunderbar*.

Згідно попередніх даних аналізу австрійської художньої прози та періодики на факт функціонування (діє)прислівників оцінки у сполученні з дієсловом *finden* спостерігається вживання працівниками сфери торгівлі та послуг та дітьми / підлітками (учнями шкіл) одного і того ж прислівника – *gut*. Однак, незважаючи на повторюваність вживання цього прислівника, відмічається різна мовна реалізація категорії оцінки, вербалізована низкою різних (!) (діє)прислівників позитивно/негативно-оцінної

конотації в сфері комунікації, що свідчить про те, що мовець австрійського узусу, з метою донести до адресата своє ціннісне відношення, свої емоції обирає з гамми (діє)прислівників лише ті, які якнайвдаліше актуалізують інтенцію "схвалення/несхвалення".

За даними спостережень у корпусі австрійської (діє)прислівникової оцінної лексики, яка використовується в діалогічному мовленні суб'єктами оцінки, віднесених до соціальної групи "Працівники сфери торгівлі та послуг", особливо вирізняються лексичні одиниці негативної оцінки, які домінують за кількісним показником.

В більшості випадках суб'єкт оцінки оцінює стан речей, ситуацію, музику тощо:

Ich habe nicht gesagt, dass ich es übel finde [7, 147].

"Madalyn", sagte ich, fand es selber dämlich, dass ich dauernd ihren Namen nannte, "Madalyn, das interessiert mich nicht" [9, 138].

Drinnen war es laut und nur Technomusik, die sie grässlich fand, und stickig und dreckig war es und das Klo eine einzige Katastrophe [9, 127].

Im Grunde war alles wie damals, auch die Musik, der weiche Jazz im Hintergrund, den Anne anregend fand und er einschläfernd [7, 237].

Також зафіксовано прикладе, де мовець критично ставиться сам до себе:

Am vierten Tag fing der Regen an, lästig zu werden, und ich fand mich undankbar, wenn ich an die Erlösung dachte, die er uns nach dem Föhn gebracht hatte [8, 231].

Австрійці, на відміну від німців, в діалогічному мовленні вживають більше негативних висловлень, що містять (діє)прислівники оцінки у сполученні з дієсловом finden. Процентні співвідношення (діє)прислівників позитивної / негативної оцінки в ролі актантів дієслова finden (за вибірками з австрійської та німецької художньої прози та періодики) представлено нижче:

1) вибірка з німецької художньої прози та періодики: (діє)прислівники позитивної оцінки – 47%, негативної – 53%;

2) вибірка з австрійської художньої прози та періодики: (діє)прислівники позитивної оцінки – 36%, негативної – 64%.

В ході подальшого аналізу, де суб'єктом оцінки слугував австрійський письменник (автор твору), було виділено склад наступних (діє)прислівників позитивної / негативної оцінки: *bourgeois, dümmlich, grauenvoll, grindig, grob, hinreißend, komisch, peinlich, wenig rigolo, schwitzend, skandalös, spiezig, stimulierend, stressig, stumm, touristisch, nicht überragend, ungerecht, unmännlich, mächtig unpassend, sehr vertraut, zuverlässig*. Семантичне наповнення одиниць, вживаних автором як суб'єктом оцінки австрійського лінгвосоціуму, характеризується домінуванням за кількісним показником прислівників негативної оцінки.

При зіставленні лексичних складів (діє)прислівників позитивної / негативної оцінки, вживаних німецькими та австрійськими авторами, відмітимо різне лексичне наповнення груп (діє)прислівників оцінки, вживаних авторами як суб'єктом оцінки німецького та австрійського лінгвосоціумів. Нагадаємо, що подібна картина спостерігається і в діалогічному мовленні.

Так, у наступному реченні австрійська письменниця Інгеборг Бахманн, дієсловом *finden* вводить у висловлення експліцитну суб'єктивність, вказуючи на присутність суб'єкта *ihre Tante*, який оцінює та унаочнює оцінку як таку, що належить до концептуального світу суб'єкта оцінки. Ознака, виражена прислівником *skandalös*, є суб'єктивною. Присутність зазначеного дієслова передбачає існування інших думок із того чи іншого питання та можливість заперечення:

Das Gescheiteste wäre überhaupt, ihm bald zu sagen, am besten heute noch, daß sie einander nicht mehr sehen sollten, vielmehr nicht sehen dürften, daß sie ihrer Tante zum Beispiel alles gebeichtet hätte und ihre Tante, mit ihren bornierten Ansichten, diese Beziehung zu einem verheirateten Mann skandalös fand und daß sie natürlich, abhängig von ihrer Tante und zutod erschrocken über den Ausbruch ihrer Tante... [4, 347].

Прагнучи передати свої переконання читачеві, австрійська письменниця "турбується про те, щоб читач звернув свою увагу на ті ділянки свого твору, які він вважає принципово важливими

для адекватного розуміння" [2, 127]. Тому від імені іншої особи (а саме тітки Беатрікс) виносить оцінне судження, а це судження має моральну природу, спирається на певні норми людської поведінки. Осуд, обвинувачення заводити стосунки з одруженим чоловіком виносяться автором ніби від імені суспільства, яке виступає як суперагенс відносно племінниці Беатрікс, якій адресується це повідомлення.

Цікавим, на наш погляд, є використання австрійською письменницею Інгеборг Бахманн в одному реченні відразу декількох прислівників у сполученні зі згаданим дієсловом:

Erich hingegen hätte Jeanne keinen Umgang gefunden für sein kleines Mädchen, und Jeanne hätte Erich spießig und bourgeois gefunden, und die Ansichten beider hätten Beatrix verletzt, aber nun war das Kapitel Jeanne zum Glück abgeschlossen, denn Jeanne hatte zwei junge Engländer "aufgetan", mit denen sie nach Rom weitertrampfte, denn sie fand Wien wenig rigolo, eine langweilige Stadt, aber ausgerechnet das Cafe Sacher chic, als wäre es doch ein Unterrock war, obwohl weder Jeanne noch sie je einen trugen [4, 324].

Результати проведеного зіставного аналізу свідчать про існування деяких особливостей функціонування (діє)прислівників оцінки у сполученні зі згаданими дієсловами. Відмінні риси проявляються в першу чергу у різному лексичному наповненні групи (діє)прислівників оцінки, вживаних носіями німецького та австрійського лінгвосоціумів у діалогічному мовленні. Кожна соціальна група в німецькій мові Німеччини використовує різні (діє)прислівники оцінки, вживаючи їх з одним і тим же дієсловом та демонструючи при цьому різний варіативний набір зазначених лексем. Аналогічна картина спостерігається і по відношенню до вживання (діє)прислівників оцінки соціальними групами австрійського лінгвосоціуму. Умінням постійно варіювати та трансформувати наявний у розпорядженні мовний матеріал характеризується і мова німецьких та австрійських авторів, творчий потенціал яких розкривається у здатності створювати яскраві оцінні контекстуальні образи шляхом використання різних (діє)прислівників-інтерпретаторів оцінки у сполученні з дієсловом finden.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вольф Е.М. Функциональная семантика оценки. / Е.М. Вольф. – М.: Наука, 1985. – 227 с.
2. Левицкий Ю.А. Лингвистика текста: [учеб. пособие] / Левицкий Ю.А. – М.: Высшая школа, 2006. – 207 с.
3. Маркелова Т.В. Семантика оценки и средства ее выражения в русском языке. Уч. пособие / Т.В. Маркелова. – М.: "Высшая школа", 1979. – 200 с.
4. Bachmann I. Sämtliche Erzählungen / Ingeborg Bachmann. – München: Piper Verlag, 2005. – 493 S.
5. Brigitte. Nr. 25. Mi 14.11.2012.
6. Der Spiegel. Nr. 51 / 17.12.12.
7. Glavinic T. Das Leben der Wünsche. Roman. / Thomas Glavinic – München: Carl Hanser Verlag, 2009. – 319 S.
8. Haushofer M. Die Wand. Roman / Marlen Haushofer. – 12. Auflage. – Berlin: List Verlag der Ullstein, 2009. – 285 S.
9. Köhlmeier M. Madalyn. Roman. / Michael Köhlmeier – München: Carl Hanser Verlag, 2010. – 173 S.
10. Link Ch. Der fremde Gast. Roman. / Charlotte Link. – München: Wilhelm Goldmann Verlag, 2005. – 480 S.
11. Lustiger G. Woran denkst du jetzt? Roman. / Gila Lustiger. – Berlin: Bloomsbury Verlag GmbH, 2011. – 287 S.
12. Maier A. Kirillow. Roman. / Andreas Maier. – Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag, 2005. – 349 S.
13. Roggenkamp V. Tochter und Vater. Roman. – Frankfurt am Main: S. Fischer Verlag, 2011. – 269 S.